

УДК 33.338.43

Аналіз виробництва сільськогосподарської продукції в контексті продовольчої безпеки: регіональний та національний аспект

Стегней М.І.

доктор економічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет

Білак Г.Г.

кандидат економічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет

Архангельська А.-М.І.

студент,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

У статті проаналізовано динаміку та виконано оцінку прогнозного значення валової продукції сільськогосподарства України. Охарактеризовано регіональні особливості сільськогосподарського виробництва та окреслено проблеми й перспективи розвитку сільськогосподарства Закарпатської області. Здійснено порівняльний аналіз показників виробництва сільськогосподарської продукції та рівня споживання відповідних продуктів харчування.

Ключові слова: сільське господарство, продовольча безпека, виробництво сільськогосподарської продукції, споживання продуктів харчування.

Стегней М.И., Билак Г.Г., Архангельская А.-М.И. АНАЛИЗ ПРОИЗВОДСТВА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ПРОДУКЦИИ В КОНТЕКСТЕ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ И НАЦИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

В статье проанализирована динамика и выполнена оценка прогнозного значения валовой продукции сельского хозяйства Украины. Охарактеризованы региональные особенности сельскохозяйственного производства и обозначены проблемы и перспективы развития сельского хозяйства Закарпатской области. Осуществлен сравнительный анализ показателей производства сельскохозяйственной продукции и уровня потребления соответствующих продуктов питания.

Ключевые слова: сельское хозяйство, продовольственная безопасность, производство сельскохозяйственной продукции, потребление продуктов питания.

Stehnei M.I., Bilak H.H., Arkhanhelska A.-M.I. ANALYSIS OF AGRICULTURAL PRODUCTION IN THE CONTEXT OF FOOD SECURITY: REGIONAL AND NATIONAL ASPECT

The article analyzes the dynamics and assesses the forecast value of gross agricultural output in Ukraine. The regional peculiarities of agricultural production are characterized and problems and prospects of agriculture development in the Transcarpathian region are outlined. The comparative analysis of indices of production of agricultural products and the level of consumption of the corresponding foodstuffs is carried out.

Keywords: agriculture, food safety, production of agricultural products, consumption of food products.

Постановка проблеми. Забезпечення продовольчої безпеки вимагає змін у сприйнятті сільськогосподарства як галузі, що має виключно виробничо-комерційне призначення. Формування багатofункціональності сільськогосподарства, згідно якої у процесі сільськогосподарської діяльності не тільки виробляються промислова сировина, але й створюються суспільно значущі блага, дасть можливість покращити рівень розвитку показників національної та регіональної економік.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання сільськогосподарського вироб-

ництва розглядаються рядом дослідників. Теоретико-методичні підходи та практичні рекомендації з даного питання викладені в працях вчених М.А. Хвесик, І.К. Бистряков, Л.В. Левковська, М.Й. Малік, Б. Данилишин, І.О. Іртицева, Т.В. Стройко та ін. Проте через існування проблеми голоду в сучасному глобальному суспільстві, вивчення цих питань залишається актуальним і вимагає посиленого моніторингу та розробки спеціального економічного оцінки сільськогосподарського виробництва в контексті продовольчої безпеки.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає в оцінці тенденцій та перспектив розвитку виробництва сільськогосподарської продукції в контексті продовольчої безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Продовольча безпека об'єктивно пов'язана із виробництвом продукції сільського господарства. Під валовою продукцією галузі розуміють продукти рослинного і тваринного походження, які отримані внаслідок вирощування сільськогосподарських культур і

використання сільськогосподарських тварин, а також обсяг зміни незавершеного виробництва в рослинництві, обсяг вирощування молодих багаторічних насаджень за рік та обсяг вирощування худоби і птиці (приплід, приріст живої маси) [1].

Продукцію оцінюють у постійних цінах, які визначають на основі середньозваженої ціни для двох категорій продукції сільського господарства – товарної і нетоварної. Перша оцінена за фактичними цінами реалізації, друга – за собівартістю. Як постійні прийняті середні ціни 2010 року [1]. Наводимо динаміку валово-

Таблиця 1

Динаміка валової сільськогосподарської продукції за категоріями господарств, 2000–2016 рр., у порівнянних цінах 2010 р., млн грн

	2000	2005	2010	2013	2014	2015	2016
Господарства усіх категорій							
Продукція сільського господарства	151022,2	179605,8	194886,5	252859,0	251427,2	239467,3	254640,5
продукція рослинництва	92838,9	114479,9	124554,1	175895,2	177707,9	168439,0	185052,1
продукція тваринництва	58183,3	65125,9	70332,4	76963,8	73719,3	71028,3	69588,4
Сільськогосподарські підприємства							
Продукція сільського господарства	57997,7	72764,7	94089,0	136590,9	139058,4	131918,6	145119,0
продукція рослинництва	45791,0	55677,0	66812,7	103127,8	105529,5	99584,7	113392,6
продукція тваринництва	12206,7	17087,7	27276,3	33463,1	33528,9	32333,9	31726,4
у т.ч. фермерські господарства							
Продукція сільського господарства	3125,2	8177,5	11965,8	19091,4	19188,8	18909,3	22101,4
продукція рослинництва	2903,3	7719,2	10840,9	17695,3	17847,0	17565,4	20705,3
продукція тваринництва	221,9	458,3	1124,9	1396,1	1341,8	1343,9	1396,1
Господарства населення							
Продукція сільського господарства	93024,5	106841,1	100797,5	116268,1	112368,8	107548,7	109521,5
продукція рослинництва	47047,9	58802,9	57741,4	72767,4	72178,4	68854,3	71659,5
продукція тваринництва	45976,6	48038,2	43056,1	43500,7	40190,4	38694,4	37862,0
Вироблено продукції сільського господарства господарствами усіх категорій							
на одну особу, грн	3071	3813	4249	5559	5847	5589	5967
на 100 га сільськогосподарських угідь, тис.грн	370,7	471,0	523,7	681,3	708,3	674,2	715,7

Джерело: [1]

вої сільськогосподарської продукції за категоріями господарств упродовж 2000–2016 рр. (табл. 1).

Протягом 2000-2016 років спостерігається зростання (+94%) виробленої продукції сільського господарства у розрахунку на одну особу та зростання (+93%) виробленої продукції на 100 га сільськогосподарських угідь, найбільша частка сільськогосподарської продукції виробляється господарствами населення, причому більше виробляється продукції рослинництва. Близько 70% господарств сільгоспвиробників складають фермерські господарства, 2014 рік відзначився найбільшою їх чисельністю (34168), а найменша питома вага (до 1%) державних підприємств. Отже, для українського виробника сільськогосподарської продукції найсприятливішою формою господарювання є фермерські господарства.

Експоненціальний тренд закономірності зміни валової продукції з рівнем достовірності апроксимації 89,73 % прогнозує в підсумку 2017 року обсяг валової продукції сільського господарства 262 451 млн грн. Це можливо за умови збереження всіх факторів впливу на валову продукцію сільського господарства, які існували за попередньо досліджуваний період і зрівноважені в моделі динаміки (рис. 1).

За даними Мінагрополітики станом на серпень 2017 року 2017 року, до складу дев'яти

регіонів за зростанням обсягів сільськогосподарського виробництва увійшли Херсонська, Дніпропетровська, Донецька, Миколаївська, Харківська, Одеська, Запорізька, Рівненська та Чернівецька області (рис. 2).

Закарпатська область не увійшла до Топ-9 регіонів України за збільшенням обсягів виробництва продукції сільського господарства за 2017 рік, хоча агропромисловий комплекс є важливим сектором економіки області, який щороку формує до 20 відсотків валової доданої вартості виробленої всіма галузями економіки, забезпечує достатнє виробництво основних видів сільськогосподарської продукції та створює умови для стабільної цінової ситуації на ринку продовольства. Низьким природнім потенціалом вирощування сільськогосподарських культур на Закарпатті характеризується передгірська та гірська зони. Враховуючи низький природний потенціал вирощування сільськогосподарських культур, тут культивують картоплярство, садівництво, кормовиробництво, м'ясо-молочне скотарство та вівчарство.

Формують агропромисловий сектор Закарпатської області 1485 фермерських господарств, понад 100 товарних сільгосп-підприємств та близько 300 тис. особистих селянських господарств. Висока концентрація ресурсів, у першу чергу земельних та сіль-

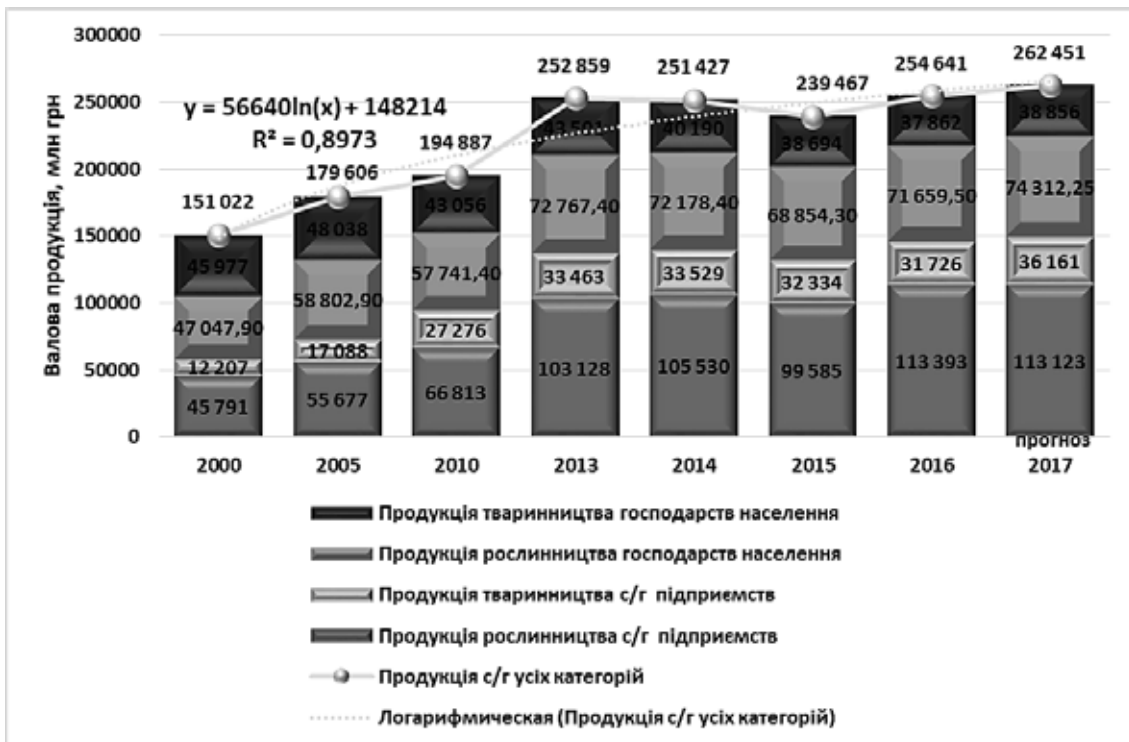

Рис. 1. Динаміка валової продукції сільського господарства за категоріями господарств, млн грн

Рис. 2. Топ-9 регіонів України за збільшенням обсягів виробництва продукції сільського господарства [2]

Таблиця 2

Рейтинг регіонів України по виробництву сільськогосподарських культур станом на 01.08.2017*

№	Регіон	Місце регіонів у виробництві сільськогосподарських культур				
		Зернові та зернобобові	Ріпак і кольза	картопля	Овочеві відкритого ґрунту	Плодоягідні
1.	Вінницька	7	2	1	3	6
2.	Волинська	21	8	18	24	18
3.	Дніпропетровська	3	6	7	2	2
4.	Донецька**	8	20	9	7	3
5.	Житомирська	20	6	2	5	12
6.	Закарпатська	24	24	22	12	9
7.	Запорізька	2	5	8	9	8
8.	Івано-Франківська	22	11	13	23	23
9.	Київська	12	12	23	6	13
10.	Кіровоградська	9	9	12	13	15
11.	Луганська**	11	23	21	21	21
12.	Львівська	18	4	4	10	16
13.	Миколаївська	4	14	14	16	17
14.	Одеська	1	1	11	8	4
15.	Полтавська	10	21	15	11	1
16.	Рівненська	19	17	6	17	5
17.	Сумська	15	19	19	15	22
18.	Тернопільська	17	7	10	18	24
19.	Харківська	5	18	17	4	14
20.	Херсонська	6	5	3	1	10
21.	Хмельницька	13	3	5	19	11
22.	Черкаська	14	13	20	14	19
23.	Чернівецька	23	22	16	20	7
24.	Чернігівська	16	10	24	22	20

*за даними Державної служби статистики України

** Дані по області можуть бути уточнені

ського господарського виробництва в особистих селянських господарствах у значній мірі впливатиме на динаміку розвитку сільського господарства області в цілому впродовж наступних років. Висока концентрація ресурсів, у першу чергу земельних та сільськогосподарського виробництва в особистих селянських господарствах у значній мірі впливатиме на динаміку розвитку сільського господарства області в цілому впродовж наступних років [3].

Дані таблиці 2 свідчать, що Закарпатська область є серед аутсайдерів з виробництва зернових та зернобобових (24 місце), ріпаку і кользи (24 місце), картоплі (22 місце). Деяко краща ситуація з вирощуванням овочів (12 місце) та плодовоягідних (9 місце). Тому для розвитку економіки Закарпатської області важливим є створення умов для раціонального, конкурентоспроможного, багатогалузевого і багатоукладного агропромислового комплексу, формування якісного довкілля для проживання та ведення бізнесу в сільській місцевості.

Серед цілей і регіональної політики Закарпатської області до 2020 року, в контексті продовольчої безпеки можливо виділити наступні [3]:

– стабільне забезпечення населення області якісним, безпечним, доступним продовольством;

– створення умов для ефективного розвитку аграрного сектору у стратегічних пріоритетних напрямках, які передбачають єдність економічних, соціальних та екологічних інтересів області;

– продовольча безпека, стабільність внутрішнього ринку продукції сільського господарства та продовольства;

– висока конкурентоспроможність продукції, підвищення продуктивності аграрного сектору;

– забезпечення сталого зростання обсягів виробництва сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки на внутрішньому ринку відповідно до вимог продовольчої безпеки тощо.

Необхідно зазначити, що проблеми, пов'язані із світовою фінансовою кризою, позначилися на формуванні попиту на сільськогосподарську продукцію, проте залишається високою частка сімейних бюджетних витрат на продукти харчування. Особливо низький рівень споживання спостерігається серед малозабезпечених категорій населення. Ураховуючи це, стимулювання попиту необхідно забезпечувати насамперед за рахунок підвищення купівельної спроможності малозабезпечених категорій населення, що сприятиме значному зростанню річного сукупного споживчого попиту на продукти харчування.

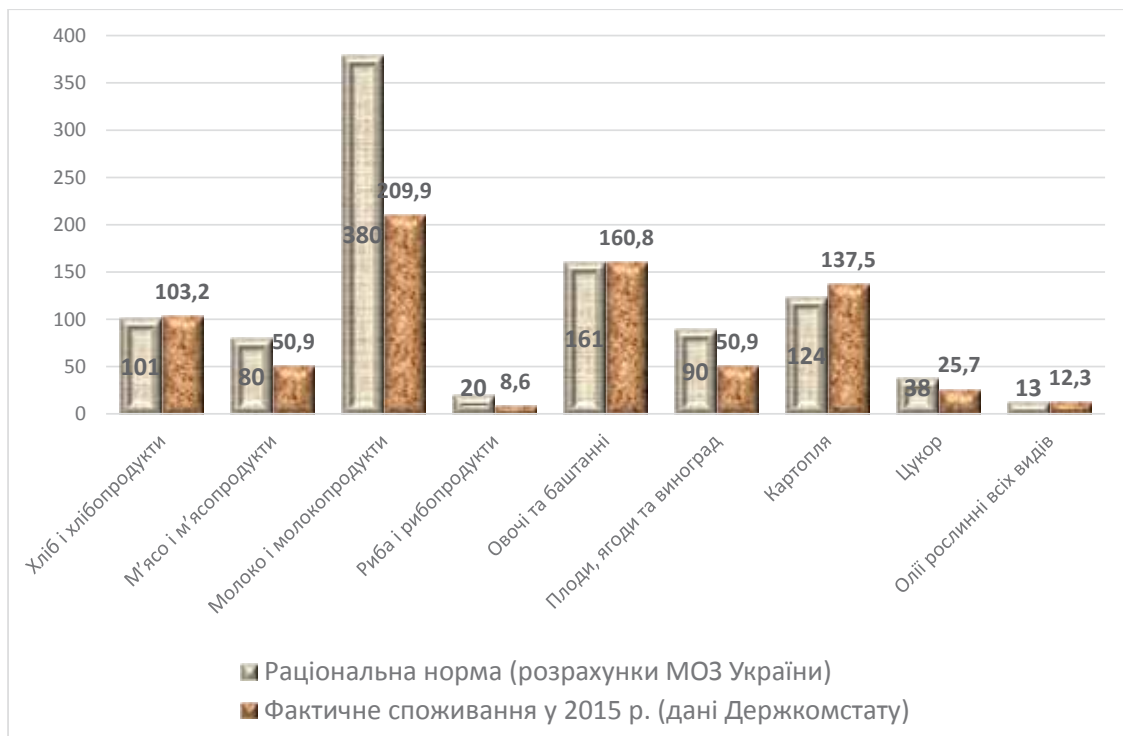

Рис. 3. Аналіз раціональної норми та фактичного споживання продуктів харчування українців за 2015 р. (на особу за рік, кг)

Підвищення рівня споживання продуктів харчування обумовить збільшення сумарного споживчого попиту, значна частина якого відповідає результатам діяльності аграрного сектору.

Враховуючи потребу дотримання раціональних норм споживання продуктів харчування та те, що сільськогосподарська продукція забезпечує продовольчу безпеку країни в цілому і кожного мешканця зокрема, то важливого значення набуває порівняльний аналіз раціональної норми та фактичного споживання продуктів харчування українцями (рис. 3).

З рисунку видно, що існують певні порушення збалансованості раціону харчування українців. Зокрема, дані МОЗ України та Державної служби статистики свідчать про недостатність споживання українцями м'яса та м'ясопродуктів, яке на 29,1% менше раціональної норми. Таким чином, в контексті

продовольчої безпеки України слід звернути увагу на потребу нарощування обсягів сільськогосподарського виробництва галузі тваринництва, а саме м'яса та м'ясопродуктів.

Висновки. Негативні тенденції розвитку сільськогосподарського виробництва підривають основи подальшого розвитку не лише агропродовольчого ринку та економіки країни, але й усього суспільства через загрозу продовольчій безпеці та демографічно-відтворювальним процесам. Саме тому нагальною потребою є створення умов для реалізації багатофункціонального розвитку сільського господарства в інтересах суспільства та в контексті продовольчої безпеки, адже аграрний сектор України має значні можливості для задоволення споживчого попиту продуктами харчування як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Статистичний збірник «Сільське господарство України за 2016 рік» [Електронний ресурс]. – Сайт державної служби статистики України – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ7_u.htm
2. Рейтинг регіонів по виробництву продукції сільського господарства. Електронний ресурс. Сайт Мінагрополітики. – Режим доступу : <http://www.minagro.gov.ua/monitoring?nid=18796>
3. Агропромисловий сектор [Електронний ресурс]. – Сайт Закарпатської обласної державної адміністрація. – Режим доступу: <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/14985.htm>
4. Малік М.Й. Сталій розвиток сільських територій на засадах регіонального природокористування та еколого-безпечного агропромислового виробництва / М.Й. Малік, М.А. Хвесик// Економіка АПК. – 2010. – №5. – С. 3-12.
5. Іртищева І.О. Фінансово-кредитне забезпечення аграрного сектору: питання теорії і практики: монографія / І.О. Іртищева, М.І. Стегней – Дизайн та поліграфія, – Миколаїв, 2009. – 195 с.
6. Іртищева І.О. Державне регулювання розвитку інтеграційних систем в агропродовольчій сфері України в умовах глобалізації / І.О. Іртищева, Т.В. Стройко, М.І. Стегней // Науковий журнал «Актуальні проблеми економіки», №4 – 2013. м. Київ. – С. 80-88
7. Стройко Т.В. Неприбуткові організації в системі світових соціально-економічних процесів: монографія / Т.В. Стройко, І.О. Іртищева, М.І. Стегней, Т.І. Ткаліч, І.В. Крупица // – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2014.
8. Стегней М.І. Аналіз виробництва та споживання аграрної продукції в Україні / М.І. Стегней // Науковий журнал «Агросвіт». – 2014. – № 23. – С. 3-9.